

Salmin Tuleman asutusalueen alkuvaiheista 1900-luvun alussa

Salmin pitäjässä 1600-luvulla alkanut lahjoitusmaakausi päättyi lopullisesti vasta vuonna 1907, jolloin talonpojat saivat valtion myötävaikutuksella perintökirjat viljelemiinsä tiloihin. Pian tämän merkittävän tapahtuman jälkeen senaatin toimesta perustettiin entisille Tuleman hovin maille, Tulemajoen länsipuolelle, uusi asutusalue, jonka asukkaat muodostivat 1910-luvulta alkaen huomattavan osan Tulemajoen kylän väestöstä. Alueen syntyyn vaikuttivat lahjoitusmaakysymykseen ja erityisesti Tuleman hovin maihin liittyvät ratkaisut sekä lisääntynyt kiinnostus tilattomien aseman parantamiseen.

Tuleman hovin perustajia olivat vuonna 1825 Salmin lahjoitusmaaisänniksi tulleet pietarilaiset kauppiat **Feodul ja Sergei Gromov**, jotka halusivat lahjoitusmaidensa johdon Tulemajoen kylässä sijaitsevien sahojensa läheisyyteen. Siihen saakka Salmin ja Suojärven pitäjät ja eräitä muita alueita käsittäneitä laajoja lahjoitusmaita oli hallittu Salmin Lunkulansaarella olevasta Kuronlahden hovileiristä.

Gromovien Tulemalle rakennuttama hovin komea kaksikerroksinen päärakennus, jossa lahjoitusmaidan hoitaja asui valvoen talonpoikien päivätöiden suorittamista ja lahjoitusmaidan teollisuuslaitoksia, säilyi 1930-luvulle saakka ja toimi viime vuosikymmeninä nimismiehen virkatalon. Uuden hovin lähelle, Tulemajoen länsirannalle, valmistui 1820-luvulla toinenkin näyttävä rakennus: kreivitär **Anna Orlov-Tsemenskajan** rakennuttama suuri kirkko, josta tuli myöhemmin pitäjän uusi ortodoksinen pääkirkko Kirk-

Tuleman silta ja oikealla butkat eli kioskit Salmassa. Kuva: Mauri Terho

kojen kirkon sijaan. Sen myötä tuli myös Tulemajosta Salmin kirkonkylä.

Tuleman hovin alue valtiolle

Tärkeä askel lahjoitusmaakysymyksen ratkaisemisessa Salmin osalta otettiin vuonna 1873, kun Suomen suuriruhtinaskunnan senaatti osti suurimman osan Vanhan Suomen lahjoitusmaista Venäjän valtiolta, jonka haltuun talousvaikeuksiin ajautuneitten Gromovienkin maat olivat joutuneet 1850-luvulla.

Suomen valtion oli tarkoitus lahjoitusmailla suoritettavan isonjaon jälkeen, saatuaan ensin laillisen kiinnityksen maataloihin, luovuttaa ne talonpojille eli silloisille lampuodeille täydellä omistusoikeudella tietyn lunastusmenettelyn kautta. Helpottaakseen näiden maksuvelvollisuutta valtio päätti lunastaa itselleen tiettyjä alueita Salmin lahjoitusmaasta. Niihin kuuluivat pitäjän pohjoisosan laajat metsä-alueet

sekä kirkonkylässä sijainnut ns. Tuleman hovin alue, josta valtio maksoi 83 000 markkaa.

Alueen pinta-ala oli noin 530 hehtaaria ja siitä noin kolmannes oli peltoa, niittyä ja viljelyskelpoista maata sekä noin kaksi kolmannesta metsämaata. Kyseisen alueen osalta senaatti määräsi, että se itsenäiseksi tilaksi muodostettuna olisi varattava vastaisia tarpeita varten valtion käytettäväksi.

Isojako toteutettiin Salmassa pääosin vasta 1890-luvulla – näin myös Tulemajoen kylän osalta – ja saatiin päätökseen vuonna 1902. Kesällä 1896 tapahtui yllättävä käänne, kun Suomen valtio möi Tuleman tilan 35 200 markalla Aunuksen Tulemajärven pitäjään, Kolatselän kylän lähelle, rakennetun rautatehtaan pääosakkaalle, suuriruhtinas **Peter Nikolajevitšille**.

Hän suunnitteli runsaan 50 kilometrin päässä tehtaasta sijaitsevaa Salmin Tulemajokea tehtaan tuottaman

raudan jalostuspaikaksi; hyvän sataman ohella oli tarkoitus hyödyntää joen koskivoimaa. Tämä ilmeisesti keisarin tukema hanke kuitenkin kariutui yhtiön rahavaikeuksiin ja Tulemajoen vesivoiman käytöstä syntyneisiin kiistoihin.

Tämän jälkeen – kun alueen metsistä oli ensin hakattu neljättä tuhatta tukkipuuta – sitä tarjottiin vuonna 1902 takaisin lunastettavaksi Suomen valtiolle, jolle Tuleman tila palautuikin 27.6.1903 allekirjoitetulla kauppa-kirjalla 60 000 markan kauppahinnalla. Jonkinlaiseksi jäänteeksi tästä hankkeesta Tulemalle jäi kaksi yhtiön virkamiesten majapaikoiksi rakennettua asuinrakennusta. Ne olivat sittemmin koulukäytössä, ensin venäläisen koulun ja sen jälkeen Salmin keskikoulun hallussa.

Tuleman tilan maita tilattomille

Senaatin kamaritoimituskunta pyysi marraskuussa

1903 Viipurin läänin kuvernööriä laatimaan paikallisten virkamiesten avustuksella Tuleman tilan käyttöä ja hoitoa koskevan ehdotuksen, kunnes siitä päätettäisiin lopullisesti. Salmin nimismies **J.F. Ollikainen** laatikin tätä varten oman ehdotuksensa. Tämän jälkeen huhtikuussa 1905 senaatti asetti erityisen komitean, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus "Tuleman maatilan osittamisesta ja sen hallinnosta". Komitean puheenjohtajaksi tuli Viipurin läänin maanmittauskonttorin varamaanmittari **K.L. Bergman** ja jäseniksi muiden muassa nimismies Ollikainen.

Komitean jätettyä ehdotuksensa senaatti hyväksyi maaliskuussa 1908 Tuleman tilaa koskevan esityksen, jonka keisari-suuriruhtinas kesäkuussa 1910 tietyin muutoksina vahvisti. Sen mukaan Tuleman kantatilasta numero 10 voitiin erottaa neljä maanviljelystilaa ja 70 palstatilaa tilattomille luovutettaviksi. Lisäksi esimerkiksi luterilaisen papin käyttöön oli luovutettava asuntotila.

Loput Tuleman tilan alueesta oli säilytettävä valtion hallussa "käytettäväksi metsänhoitoa varten, satama-alueeksi, lastaus- ja varastopaikoiksi sekä muihin yleisiin tarpeisiin ja vuokralle annettaviksi asuntotonteiksi". Näillä asuntotonteilla tarkoitettiin joen itäpuolella sijaitsevan niin sanotun Tuleman kauppapaikan tontteja, joita sittemmin vuokrattiin halukkaille.

Tilojen osittamisen eli erottamisen kantatilasta Bergman suoritti vuosina 1908–1909 ja Viipurin maanmittauskonttori vahvisti sen tammikuussa 1910. Maarekisteriin Tuleman tila uusine viljelys- ja palstatiloineen merkittiin 5.2.1910.

Senaatin päätös luovuttaa Tuleman tilan maita Salmin tilattomille oli tuolle ajankohdalle ominaista asutuspolitiikkaa. Tilattoman väestön asemaan oli alettu kiinnittää lisääntyvää huomiota vuosisadan vaihteen Suomessa aina suuriruhtinaskunnan ylittä johtoa myöten. Sen seurauksena

Hosainoff Oy:n saha. Tulemajoen suussa, joen itärannalla sijainnut höyraysaha oli tärkeä salmilaisien työllistäjä 1910-luvulla. Saha tuhoutui tulipalossa kesäkuussa 1917, mutta rakennettiin pian uudestaan. Kuva teoksesta A. Viljanto: Salmi. (Salmi-säätiö 1951)

perustettiin muun muassa lainarahasto tilattomien maanhankintaa varten.

Senaatti myönsikin tätä varten vuosina 1907–1908 lukuisia lainoja kunnille ja maanosto-osuuskunnille eri puolilla Suomea. Lisäksi valtio osti joitakin kartanoita ja tiloja tilattomien maansaannin turvaamiseksi. Pyrkimys parantaa tilattomien asemaa selittyi osittain sillä, että Suomessa toteutettiin vuonna 1906 radikaali äänioikeus uudistus, joten puolueet kilpailivat uusista äänestäjistä.

Pääosin maatyöväestä koostuvien tilattomien määrä oli Salmissakin lisääntynyt selvästi 1800-luvun lopulla ja se oli Hämysen mukaan 40 prosenttia koko väestöstä.

Tilat ja niiden vuokraehdot

Tuleman tilasta muodostetut neljä suurempaa viljelystilaa olivat kukin kooltaan noin 20 hehtaaria. Lisäksi oli 70 pienempää palstatilaa kooltaan 60 aarista yhteen hehtaariin. Palstatiloja nimitettiin yleisesti myös tonteiksi, jotka sijaitsivat länteen menevän Sortavalaan maantien – ns.

Tuleman hovin perustajia olivat vuonna 1825 Salmin lahjoitusmaaisänniksi tulleet pietarilaiset kauppiat Feodul ja Sergei Gromov. Kuva vuodelta 1937.

Pappilan suoran – molemmiin puolin. Alueen läntisimmistä palstatiloista käytettiin nimeä Pappilan tontit.

Pääosa palstatiloista sijaitsi maantien ja Tulemajoen välisellä metsäisellä alueella, osa tien pohjoispuolella pääkirkon tuntumassa. Viljelystilat olivat kirkon länsi- ja luoteispuolella. Tilat oli tarkoitettu vuokrata halukkaille ja vuokramiesten oli määrä lunastaa ne omiksi maksamalla vuosittain tietty vuokramaksu 38 vuoden ajan: kymmenenä ensimmäisenä vuotena neljä prosenttia korkoa tilan hinnasta, tämän jälkeen kuusi prosenttia. Osa summasta oli lyhen-

nystä, ja lisäksi heidän oli osallistuttava myös tilojen osittamiskustannuksiin.

Senaatin vahvistamat tilojen hinnat vaihtelivat niiden koosta ja sijainnista riippuen palstatilojen keskimääräisen hinnan ollessa noin 200 markkaa ja viljelystilojen hie- man alle 2 000 markkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että tavallisen hevosen hinta kesällä 1911 Sortavalassa pidetyillä hevosmarkkinoilla oli 350–500 markkaa.

Tilojen hintaan vaikutti osaltaan se, että valtiolla oli oikeus myydä niiltä tietyn vahvuuden ylittävät havupuut viiden vuoden kuluessa 1911 alusta lukien. Vuokramiesten oli raken-

nettava kolmen vuoden kuluessa tilalle asunto eivätkä he saaneet luovuttaa tilaa ilman senaatin lupaa muille kuin rintaperillisille.

Vahvistaessaan Tuleman tilan käyttöä koskevan senaatin esityksen keisari oli liittännyt siihen määräyksen, jonka mukaan maita tilatoimille jaettaessa etusijalle oli asetettava "kreikanuskoiset, alkuperäiset salmilaiset". Tältä pohjalta Viipurin läänin kuvernööri sai tehtäväkseen ryhtyä laatimaan ehdotusta valittavista vuokramiehistä.

Salmissa 20.10.1910 pidetyssä kokouksessa, jossa oli läsnä vuokramieheksi haluavien lisäksi kuvernööri **B. von Troil**, lääninkamreeri **Haapio**, nimismies **Härmälä** ja Salmin kunnan johtoa, täydennettiin jo aikaisemmin valmisteltua ehdotusta kokouksessa ilmoittautuneiden 31 uuden hakijan joukosta. Laaditun ehdotuksen mukaan palstatilojen 70 vuokramiehestä lähes 20 olisi ollut muualta – pääosin silloiseen Kuopion lääniin kuuluneen Pohjois-Karjalan alueelta Salmiin muuttaneita ja siellä jo useita vuosia etupäässä Tulemajoen kylässä asuneita luterilaisia työmiehiä.

Tätä ehdotusta senaatin kamaritoimituskunta ei kuitenkaan kaikilta osin vahvistanut, sillä sen 8.12.1910 valitsemien 47 vuokramiehen joukossa ei ollut ainoatakaan näistä muualta muuttaneista luterilaisista. Hakuaikaa jatkamalla senaatti pyrki saamaan vielä jäljellä olevillekin tiloille ortodoksiset vuokramiehet. Sortavalassa ilmestynyt Laatokka-lehti luonnehtikin vuokramiesten valintaa "todella surulliseksi näytelmäksi" kertoessaan Salmissa maaliskuun loppupuolella 1911 tapahtuneesta ensimmäisten vuokravälikirjojen allekirjoituksesta.

Noin 30 vuokraajan puolesta nimen ja puumerkin kirjoitti Salmin kuntakokouksen esimies opettaja **Kalle Kalervo**. Kevään kuluessa vuokramieheksi hyväksyttiin myös Pielisjärvellä syntynyt ja Salmissa 25 vuotta asu-

Keskellä istuva Akuliina Hovatta (s. 1893) asui Laatokan rannan tuntumassa olleella palstallaan vuodesta 1914 alkaen. Taustalla seisovat hänen poikansa Vilho ja hänen vaimonsa Martta. Kuva otettu Salmissa luultavasti vuonna 1943.

nut räätäli **Antti Lampen** yhdessä salmilaisentyisen vaimonsa kanssa. Päättyönsä ohella Lampen toimi paikallisen väestön avustajana käräjillä.

Toinen tässä vaiheessa palstatilan saanut luterilainen oli salmilaisentyinen **Antti Juvonen**. Kaikkiaan syksyyn 1911 mennessä vuokravälikirjat oli allekirjoitettu lähes 60 palstatilan ja kaikkien neljän viljelytilan osalta. Lopuille palstatiloille saatiin vuokramiehet pääosin vuoden 1912 loppuun mennessä.

Uskontokysymys siis nousi näkyvästi esille vuokramiesten valinnan yhteydessä. Salmin väestö oli perinteisesti ollut lähes kokonaan ortodoksista, mutta vuosisadan vaihteessa luterilaisten määrä muuttoliikkeen seurauksena kasvoi tuntuvasti nousten vuonna 1910 noin 1 100 henkeen.

Tällä osaltaan selittyi se, että palstatilan hakijoiden joukossakin luterilaisten osuus oli huomattava.

Viranomaisten pyrkimys taas oli turvata paikallisen ortodoksiväestön maantarve. Pääosa ensimmäisistä vuokramiehistä oli nuoria, jo aikaisemminkin Tulemajoella tai sen runsasväestöisissä lähikylissä Miinalassa ja Kirkkojoella asuneita mökkiläisiä ja työmiehiä. Kirkkojokelaisten suuri määrä – noin kolmannes kaikista vuokramiehistä – selittyi ainakin osittain sillä, että uusi asutusalue rajoittui Kirkkojoen kylään.

Asutusalueen ensimmäiset vuodet

Tuleman asutusalueen rakentaminen näyttää pääseen hyvään alkuun ainakin vuoden 1912 aikana apulaisasutustarkastaja agronomi **L.O. Hirvensalon** tuon

vuoden kesällä pitämiensä katselmusten perusteella. Sekä viljelys- että palstatiloista hän antoi pääosin myönteisen arvioon todeten jälkimmäisistä, että "useimmat niiden vuokraajat ovat ryhtyneet asumuksia itselleen rakentamaan, ollen usealla heistä jo tarkastustilaisuudessa sangen tyydyttävät asuinhuoneet kunnossa".

Valitettavana hän piti sitä, ettei saanut läheskään kaikkiin vuokramiehiin yhteyttä kirkkokuulutuksista huolimatta. Hän arvelikin heidän olleen heinäkorjuussa. Kaikkiaan hän näyttää kuitenkin laatineen lähes 40 katselmuskirjaa kesän 1912 aikana Tulemalla.

Kesän 1913 katselmuksesta raportoidessaan Hirvensalo totesi, että samalla kun yleensä oli menty tuntuvasti eteenpäin, alueella oli edelleen lukuisia tiloja, joiden vuokraajat eivät ole tiloillaan mitään tehneet. Näille tiloille piti hänen mielestään saada uudet ja toimintakykyiset vuokraajat. Tämän vaatimuksen hän toisti myöhemminkin.

Vuokramiehet saivat ottaa asuntojen rakentamiseen tarvittavat puut tilaltaan, mutta muuten puun käyttö ja myyminen oli luvanvaraista. Joitakin vuokramiehiä varoitettiin puiden luvattomasta myymisestä ja **Ivan Rodjaa** (kirjoittajan isoisän isä) uhattiin elokuussa 1915 jopa vuokraoikeuden menettämällä, kun hän oli myynyt palstaltaan myös piener saunarakennuksen, mikä oli vuokraehdoissa selvästi kielletty.

Asia raukesi, kun ilmeni, että Rodja oli heti rakentanut tilalle uuden saunan ja että hän oli palstalle tullessaan tuonut sille hirsiiä 80 kappaletta, joka vastasi monin kerroin hänen palstalta myymiänsä muutamia kuutiometrejä halkoja. Tarkastaja Hirvensalon mielestä asutusalueen palstatiloilla oli asuntojen rakentamisen jälkeen niin vähän puuta, ettei sitä riittänyt myytäväksi.

Moneen muuhunkin asiaan asutustarkastaja joutui puuttumaan. Vuosien 1915

ja 1916 aikana ilmeni, että jotkut palstatilalliset olivat vuokranneet edelleen osan rakennuksistaan tai koko tilansa. Tämän vuoksi Viipurin kuvernöörinvirasto määräsi 1916 syksyllä, että tällainen menettely oli sallittua vain kuvernöörin erikoisluvalla; tarkoitus oli estää mahdollinen keinottelu.

Samalla joitakin vuokramiehiä muistutettiin vuokraehtojen noudattamisesta, mutta jyrkempiin toimenpiteisiin ei ryhdytty. Yleensäkin näytti siltä, että vaikka vuokramiesten toimia valvottiin valtion toimesta tarkasti, niin tarpeen tullen oltiin valmiita joustamaan jonkin verran. Tähän suuntaan vaikutti myös paikalliset olot hyvin tunteva tuolloinen Salmin nimismies **Tergijeff**.

Asutustarkastaja toimi myös jonkinlaisena valitustienä, jos asutusalueella ilmeni joitakin ongelmia. Useita palstatiloja vaivasi varsinkin keväisin liiallinen kosteus johtuen puutteellisesta ojituksesta. Erityisesti vaadittiin, että luterilaisen seurakunnan omistaman tilan halki virtaama ns. Lukkarinpuuro ja sen jatkeena oleva Sortavalan tiehen asti ulottuva valtaoja saataisiin kunnolla avattua.

Pastori **Wiherluoto** ilmoitti lokakuussa 1912 seurakunnan puolesta, että laskuoja oli kaivettu, mutta siitä huolimatta kosteusongelmia oli vielä tuon jälkeenkin. Kesällä 1913 **Nikolai Rapelo** anoi lupaa kaivaa perunakuoppa kruunun lastauspaikan maalle, koska hänen oma palstansa oli siihen liian kostea; asutustarkastaja puoli Rapelon hakemusta todeten sen aiheelliseksi.

Perunan viljelyyn Tuleman palstatilojen hiekkamaat soveltuivatkin hyvin, joten perunanviljely oli yleistä. Naurista lukuun ottamatta muiden juuresten viljely lienee ollut vähäistä siitä päätellen, että niiden käyttöä pyrittiin tekemään tunnetuksi monin tavoin.

Niinpä opettaja Kalle Kalervo hyväksyttiin Pappilan suoran varrella olleen

Hynnälän palstan vuokramieheksi vuonna 1916 sillä ehdolla, että hän perustaisi ja ylläpitäisi palstallaan mallikasvitarhaa, jossa viljellään "kyökkikasveja". Palsta siirtyi pian samoin velvoittein Salmin ensimmäisen kunnanlääkärin **Kaarlo Kalskeen** haltuun, jonka salmilaisyyntyinen vaimo suunnitteli myös lääkekavien viljelyä ja kasvitarhan laajentamista usealle palstalle, mutta hanke ei ilmeisesti täysin toteutunut.

Palstatilallisten karjan määrästä asutustarkastajien kertomuksissa ei ole paljon tietoja. **Sahari Bogdanoffin** (Hopean) "kohtuullinen lantavarallisuus" (hänellä oli yksi hevonen, yksi lehmä ja yksi hieho) oli yhtenä syynä siihen, että hän sai käyttöönsä myös autioksi jääneen naapuripalstansa. Ratkaisuun vaikutti myös se, että hänet tunnettiin osaavaksi viljelijäksi.

Karjattomista palstatilallisista tuli **Matti Jurvonen** aikanaan monille salmilaisille tutuksi tavastaan hoitaa palstansa lannoitus:

"Joga-argen myö hänt näimme savodal käyves, gu häi kottikärrisii puujallan ker pitkin savodan juomua työnsi da mis vai hebosen kagaratukun nägi, ni sih häi seitsas seisautui da pienen sihvelisen da metlasen da ämbärisen ker häi kaiken siivosti kottikärrisih nosti da tuase lähti iellehpäin köpittämäh. Häi oli semmone omategone meijän juaman 'puhtaanapitolaitos'. Jogu toine olis semmostu huijustelluh - vai ei häi. Häi vain köpitteli da ruadoi ruaduodah, rounogu ni kedä muida ei olis ollut nägemässägää."

(Herkko Pesonen: Salmin kuldajyväsii, Nuori Karjala 1/1969)

Hän oli samalla Pesosen mukaan oiva esimerkki karjalaisesta ja salmilaisesta siusta, kun hän teki ypyöksin invalidina kaikki palstansa vaatimat työt.

Itsenäisyyden ajan alku

Jurvonen kuului niihin

vuokramiehiin, jotka tulivat asutusalueelle aivan itsenäisyyden ajan alussa. Tuolloin vaihtui usean palstatilan vuokramies johtuen vuosien 1917-1920 taloudellisesta ja poliittisesta epävakaisesta oloista. Uusia palstatilallisia valittaessa kriteerit näyttävät olleen väljemmät kuin aikaisemmin.

Yksi uusista asukkaista oli jo edellä mainittu kunnanlääkäri Kalske. Hänen lisäksi vuoteen 1920 mennessä asutusalueelle muutti muiden mukana poliisikonstaapeli **Samuli Turunen**. Hänen virkaveljensä **Jaakko Smirnoff** oli kuulunut palstatilallisiin asutusalueen alusta alkaen.

Kovin paljon tämä ei vielä alueen asukasrakennetta muuttanut, sillä yli 50 palstatilaa oli edelleen alkuperäisten vuokramiesten käsissä. Pappilan suoran varrelle, tosin Kirkkojokeen kuuluvalla alueella, muutti aikaisemmin Kuronlahdessa asunut talollinen **Ivan Hovatta** - "Hovattu bohattu" - kuten eräs asutusalueella 1920- ja 1930-luvulla asunut muisteli häntä kutsutun.

Oman lisänsä Tuleman asutusalueen asukaskirjoon toivat kesästä 1919 alkaen - tappiolliseksi kääntyneen Aunuksen retken seurausena - myös Salmiin tulleet aunuksenkarjalaiset pakolaiset, joista osa sijoitettiin asutusalueen taloihin. Salmassa olevien pakolaisten määrä oli suurimmillaan lokakuun alussa 1920 noin 850. Sen jälkeen

se alkoi laskea, mutta osa aunukslaisista asui Salmassa talvisodan puhkeamiseen saakka.

Vuoden 1922 aikana eduskunta hyväksyi useita asutuslakeja, joista valtion maita ja virkataloja koskevat lait heijastuivat myös Tuleman asutusalueelle siten, että sen palstatiloista tuli syksyllä 1923 asuntotiloja asutushallituksen ilmoituksen mukaisesti.

Asuntotila määriteltiin tuolloin siten, että niitä oli perustettava etupäässä työläisten asuntopaikoiksi sellaisille paikkakunnille, missä heillä oli riittävästi töitä tarjolla. Lisäksi korostettiin sitä, että asunto-tila tarjoaisi asukkaalleen "mahdollisuuden oman pienoismaatalouden tai kasvitarhatalouden harjoittamiseen". Nämä samat lähtökohdat toteutuivat varsin pitkälle jo Tuleman asutusalueen perustamisen yhteydessä kymmenen vuotta aikaisemmin.

Palstatilojen muuttaminen asuntotiloiksi näyttää mahdollistaneen myös niiden ostamisen omaksi ennen vuokra-ajan päättymistä; tätä mahdollisuutta käyttikin hyväkseen yli 40 Tuleman palstatilallista syyskuussa 1923. Tuleman asutusalueen tilat merkittiin maarekisteriin itsenäisiksi tiloiksi 1.1.1927 voimaan tulleen lain perusteella saman vuoden alkupuolella.

MARTTI HOVATTA

Päälähteet:

Asutushallituksen ja asutustarkastajan arkisto 1875-1943; Salmin Tuleman asutusalue. Kansallisarkisto.

Tuleman tilan hoitajan arkisto. Mikkelin maankunta-arkisto.

Viipurin läänin maanmittauskonttorin varmaanmittari K.L. Bergmanin vuosina

1906-1909 laatima kartta Tuleman Talon n:o 10 kaikista tiluksista Sal-

min pitäjän Tulemajoen kylässä. Mikkelin maankunta-arkisto.

Viipurin läänin henkikirjat/Salmi 1908, 1912 ja 1920.

Hämynen Tapio: Liikkeellä leivän tähden. Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880-1940. Tampere 1993.

Sourander Ingwald: Salmin pitäjän vaihteita. Porvoo 1937.

Laatokka-lehti 1910-1912.